

PLAYBOY INTERVJU

Slavko Kulić

Hrvatski filozof, politolog, ekonomist i sociolog, autentični je intelektualac-filozof kojemu je cilj svojim javnim djelovanjem – inspirirati ljudе

Razgovarala Gea Vlahović

Doktor Slavko Kulić (78), umirovljeni sveučilišni profesor i znanstvenik s preko 40 godina profesorskog, znanstvenog i istraživačkog staža u području filozofije, političkih znanosti, ekonomije, prava i sociologije, atipični je pripadnik hrvatske akademске buržoazije. Čovjek koji se može pohvaliti s više od 30 godina stručnog doprinosa na nacionalnoj i međunarodnoj razini, preko 30 objavljenih knjiga i brojnim domaćim i međunarodnim priznanjima za svoje djelovanje, Kulić (78) je autentični intelektualac-filozof kojemu je cilj svojim javnim djelovanjem – inspirirati ljudе; i to, baš onako pravo filozofski, inspirirati ih u pravcu „globalizacije humanizma naspram globalizacije nasilja“.

Podugačak popis njegovih stručnih usluga uključuje takve endemske pojave kao što je pružanje filozofske podrške za promicanje razvoja poduzetništva i ljudske vrste „prema prirodi i životu“, nasuprot sukobu s

prirodom i životom, a sve u zagovoru života na Zemlji u cjelini – jer život je, kako upozorava taj ekonomski filozof, najvrednije što postoji.

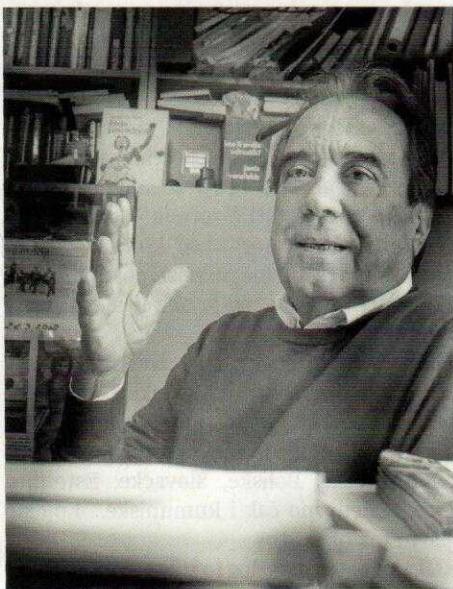
Razmatrajući ključna gospodarska pitanja širokim pogledom sinkretističkog znanstvenika koji, sintezirajući razna znanja (od kojih, kao posebno važno izdvaja iskustvo koje je stekao pilotiranjem) ekonomske činjenice prosijava kroz sito filozofskog i društvenog smisla, Kulić zagovara „dematerializaciju civilizacije naspram filozofije materijalizma“. Svojim porukama i poukama, kako naglašava, potiče „očovječavanje naspram ras-čovječavanja“. Za to je, kaže, potrebno razumijevanje univerzuma i univerzalnih zakona prirode, odnosno, po njegovim riječima, „postizanje više razine svijesti u razumijevanju tzv. supridnosti bitka“, što zapravo znači sklad mišljenja i ponašanja spram života i prirode.

Svoj model razmišljanja o konceptu

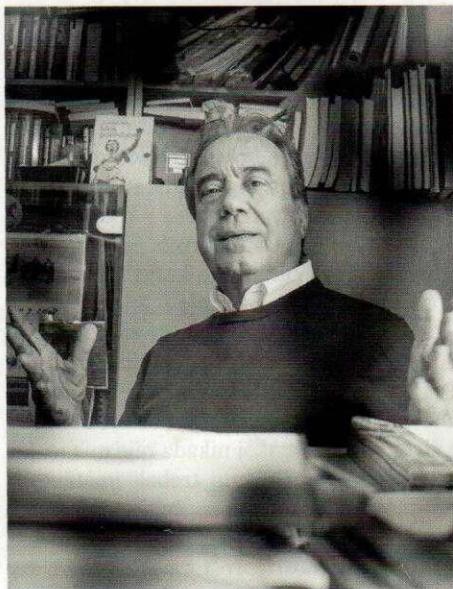
slobode i neovisnosti razložio je u knjigama kao što su „Suvremene civilizacije i kulture u sukobu sa životom i prirodom“ (2010.), „Neoliberalizam kao socijaldarvinizam“ (2004.), „Lažna zora globalizacije“ (2000.) ili „Što je to samosvijest suvremenog svijeta? Tolerancija nasilja i zlouporaba moći u vrijeme mira“ (1999.).

Radni je vijek proveo kao znanstveni savjetnik i profesor na Ekonomskom institutu u Zagrebu, a od umirovljenja vodi europski ogrank Institut za svjetske probleme, globalnog think-tanka posvećenog stvaranju svjetskog sustava slobode, pravde i mira.

Svoje vrijeme danas provodi uglavnom u avionu na putu za razna predavanja i konferencije; nema vremena – govori mi dok ispijam macchiato u ugodnoj topolini bistroa zagrebačkog Hotela Westin dok vani bijesni oluja svih oluja – ići nikamo kamo ga ne pozovu.

Moramo se urazumiti i shvatiti da ne možemo ni ekonomiju ni državu oslanjati na prihode od turizma

Moral i etika nemaju nikakve veze jedno s drugim, jer je etika kritika društva bez morala

Svaki istinski znanstvenik je skeptik – jer uvijek može biti drukčije, bolje mišljenje

SNIMIO TOMISLAV MARIĆ

U svojim javnim istupima sustavno upozorava na neke ključne probleme naše stvarnosti: od toga da će Jadransko more s postojećim beskonceptnim pristupom turizmu za 50 godina postati septička jama, preko kritike sustava vladanja na dug, do predviđanja demografske katastrofe i nestanka Hrvata pred valom imigranata s istoka.

Dok mi taj ugodni gospodin strpljivo objašnjava razlike između konstruktivne i destruktivne antropologije i važnost kulture kao ključa opstanka i razvoja čovjeka na Zemlji, polako se opuštam i upuštam u razgovor u kojemu ću nastojati otkriti što je prethodilo Kulicićevu poimanju filozofije razvoja i civilizacijskog ustroja, kako su te njegove spoznaje konkretno primjenjive, i – najvažnije – što sve to zapravo znači za nas danas?

PLAYBOY: Rođeni ste u Oklaju u šibenskom zaledu, gdje ste pohađali i osnovnu školu. Kako pamtite svoje djetinjstvo neposredno nakon Drugog svjetskog rata? Koliko je vaše odrastanje u Dalmatinskoj zagori utjecalo na vaš životni put i životne nazore?

KULIĆ: Otac je bio upravnik rudnika nemačkog poduzeća, imao je dobru plaću i već smo 1950. sagradili „kuću za 21. stoljeće”, u kojoj je bilo mjesto za sve petero djece. Nismo oskudjevali; proizvodili smo sve u kući osim soli; imali smo vinograd, sijali kukuruz, pšenicu, raž, znači užgajali smo biljke i životinje. Stječali smo moralnu obvezu da se odgovorno odnosimo ne samo sami unutar sebe, već i prema onome što je u polju i onome što je u štali. Taj proces sazrijevanja pamtim kao temelj onoga što ja danas zastupam u smislu očuvanje.

Odgojen sam u psihologiji rada; u moralnoj strukturi mojih roditelja bilo je oblikovanje moje ljudskosti i karaktera u skladu s onim što zastupa suvremena antropologija – formiranje ljudskih, moralnih bića u psihologiji rada. Formiranje moje svijesti nije bilo ni pod kakvim vjerskim ili političkim utjecajima; majka je išla u crkvu, ali nisam odgajan u vjerskom ozračju.

Još u osnovnoj školi nisam trpio ništa učiti na pamet; uvijek sam tražio da s razumjevanjem prihvatom ili odbacim ono što mi je bilo nametnuto kao školski program. Već sam tada bio vrlo ozbiljan, i već sam tada preferirao ono što sam kasnije naučio u avijaciji, gdje su se tražila egzaktna znanja i ispravan odnos prema zakonima fizike i poštivanje zakona prirode. Nisam se nikada dao svesti na utilitarističko, materijalističko; na pozitivistički, hedonistički vrijednosni sud, nego sam od njega bježao.

Uvijek sam tražio spoznaju koju mi je u karakter usadio sperihorizont, da uvijek donosim odluku na temelju činjeničnog stanja, i da uvijek imam orientaciju u životu. Oduvijek sam shvaćao da nije problem uzletjeti, nego da je problem sletjeti.

PLAYBOY: Srednju ste školu završili u Splitu, a u Zagrebu ste diplomirali na Ekonomskom fakultetu, gdje ste kasnije i doktorirali. Kad ste odlučili posvetiti se znanosti i što je na tu odluku najviše utjecalo?

KULIĆ: Ja sam zapravo nesuđeni pilot MIG-a 21! Školovao sam se za pilota, ali kad su mi na Vojnoj akademiji u Beogradu, na moje pitanje što je smisao mojeg školovanja, odgovorili da ću čuvati jugoslavensko nebo i ako bude trebalo ići u rat, pa čak i ubijati, odlučio sam napustiti akademiju i upisati ekonomski fakultet. Smatrao sam da se u filozofiji materializma mora imati potrebna količina ekonomskog znanja.

Jadransko more, s postojećim beskonceptnim pristupom turizmu, za 50 godina postat će septička jama!

Potom sam, 1967., upisao postdiplomski studij diplomatskog-konzularnog prava, ponovo u Beogradu, gdje sam saznao tamnu stranu svjetske stvarnosti – zakulisne igre diplomacije, odnosa snaga i svega onoga do čega nije bilo moguće doći kroz običan sadržaj. To mi je otvorilo horizont pa sam 1968. upisao sociologiju međunarodnih odnosa i zapravo se opredijelio za prakticiranje „čiste znanosti“ – neuprljane od stvarnosti.

PLAYBOY: Održavate li veze s rodnim krajem? Hoće li i Dalmatinska zagora ospustiti poput nekih drugih krajeva Hrvatske? Postoji li lijek za iseljavanje i „bijelu kugu“?

KULIĆ: Često odlazim tamo, svi jako volimo doći, ali bojim se što će biti poslije mene. Taj je kraj opustio jer se život nije „mislio“, a život se misli da bi opstao. Život se misli, a život se u Hrvatskoj nikada nije mislio. Jer da se mislio, mi bismo trebali imati poličentričan sustav razvoja. Znači, podjednak raspored proizvodnih snaga i pravilnu raspodjelu životnosti prostora. Ne može sav narod Hrvatske stati u Zagreb.

Međutim, mi tog pravilnog rasporeda života nemamo, tako da imamo oaze

pustinje i u taj prostor će sasvim sigurno netko doći jer prostor pripada onome koji je u stanju organizirati život u njemu. Premda smo se mi pokazali nesposobnima u tome, on ne može ostati pust – njega će osvojiti oni koji budu imali za njime potrebe, a to su imigranti.

PLAYBOY: Riječ je o problemu depopulacije koji imaju i brojne druge razvijene zemlje, uključujući Japan i veći dio Europe. Njemačka je taj problem odlučila rješavati upravo prihvaćanjem milijuna izbjeglica. Koji su vaši stavovi glede dolaska većeg broja useljenika u Hrvatsku i njihovog trajnog naseljavanja?

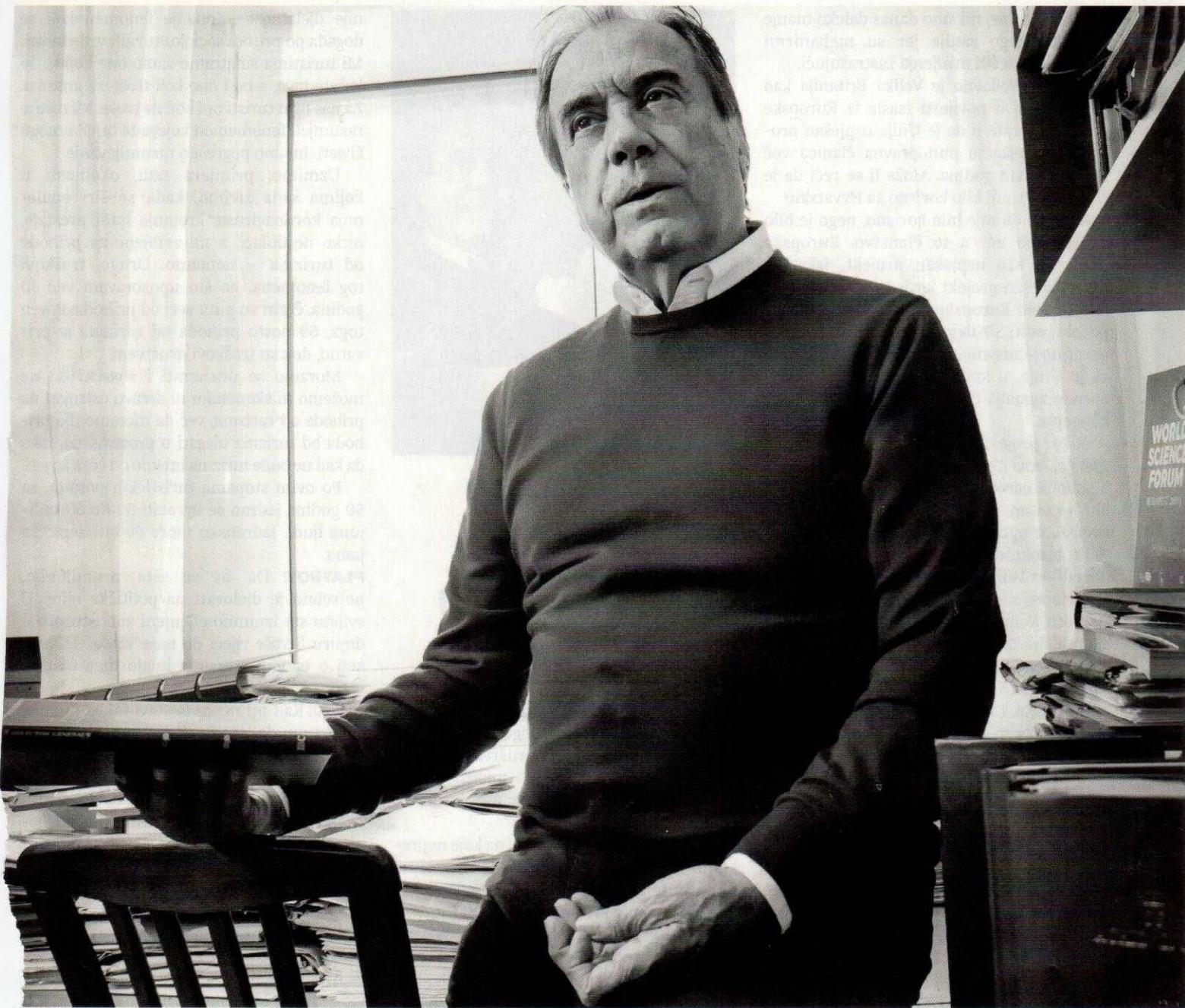
KULIĆ: Ono što bih poručio narodu ovog prostora, posebno intelektualcima Hrvatske, je da taj problem moraju drugačije tretirati jer smo i mi doživjeli, u posljednjih 100 godina, nužnost iseljavanja egzistencije radi. Prema tome, mi moramo razumjeti imigraciju, koja je zapravo tek na pomolu. U Jordanu je trenutno 1,5 milijuna izbjeglica, a još ih je 3,5 milijuna u Turskoj. To je pet milijuna ljudi koji će doći u Europu – danas, sutra ili preksutra. Ne zna se kad, ali doći će. Imigraciju neće nitko sprječiti.

To što mi radimo, da huškamo i čuvamo, nije etički. Zamislite da je netko tako Hrvate čekao na granici da nas vrati natrag, a Hrvata je danas jednako u inozemstvu koliko i u zemlji! Mi koji smo dobili privilegirani status da nađemo sebi drugdje životni prostor, moramo isto to osigurati i drugima. Ali kako samo pet posto ljudi u svijetu ima nekakvu predodžbu da živi u 21. stoljeću, prevladava naš osjećaj ugroženosti, koji je pak povezan s našom mentalnom strukturu, odnosno, niskom razinom kulture – jer kultura je proces oblikovanja ponašanja spram života i spram prirode.

To je moguće okrenuti – smatram da u svakome od nas postoji kozmička sposobnost i potreba za očuvanje; druga je mogućnost ostati životinja – ali pretpostavka za to je moral kao kulturna paradigma. Znači, ta mogućnost postoji, ali je okolnosti ne traže, pa je ona u nama potisnuta.

PLAYBOY: Kad govorimo o životnom standardu, Hrvatsku su u proteklih dvadesetak godina stigle i prestigle brojne nekada siromašne zemlje srednje i istočne Europe, poput Češke, Poljske, Slovačke, Estonije, Latvije, nedavno čak i Rumunjske... Koji su glavni razlozi za to?

KULIĆ: Glavni je razlog to što te zemlje imaju poličentričan razvoj, pravilan raspored proizvodnih snaga u prostoru, što mi uopće nemamo. Hrvatska nema ni centralizma ni

policentrizma; mi nemamo nikavog mišljenja o razvoju. Umjesto stvaralačke, mi smo prihvatali trgovачku orientaciju.

Ponovo se vraćam na ono da mi u Hrvatskoj moramo početi „misliti život”, misliti suživot u prehrambenom lancu života; dakle misliti ne samo kako da preživi ljudski svijet nego i kako da preživi biljni svijet, jer opstati možemo samo na stvaranju novih i dodanih vrijednosti. Ali mi smo prestali misliti i na to kako da ljudska vrsta opstane, a kamoli biljni i životinjski svijet.

Na ovaj način, hrvatski narod ne može opstati, što znači da nam prijeti nestanak.

PLAYBOY: Bivša Jugoslavija imala je jednostranački sustav, političke zatvorenike i kontrolirane medije. Danas je sloboda pojedinca ograničena na druge načine, prije svega manipulacijama ekonomskih i političkih interesnih skupina. Koliko smo danas slobodniji nego prije trideset ili četrdeset godina?

KULIĆ: Pitanje je na mjestu. Vidim da ste mislili kad ste ga postavljali. Danas smo manje slobodni nego ranije, u bilo kojem pogledu. Zašto? Zato što tri važeća mišljenja ne dozvoljavaju prostor slobode drugčijeg mišljenja, odmah te isključuju: isključuje te

crkva, isključuje te politika, i isključuje te znanost. Sva tri mišljenja su važeća, i sva tri isključuju onoga tko drukčije misli.

Dolazimo u okolnosti u kojima je politički determinizam rigorozniji spram drugčijeg mišljenja nego vjersko mišljenje. Prema tome, nije samo kreacionizam taj koji ti brani da drugačije misliš, ne dopuštaći ikakvu sumnju u to da li Bog postoji ili ne. Nije na tebi da misliš je li vlast u pravu – nego provedi zakon i šuti, znači, vlast diktatura prava jačega. U znanosti, ako ne razmišljaš onako kako razmišlja tvoj profesor, gotov si.

Prema tome, mi smo danas daleko manje slobodni nego ranije jer su mehanizmi odmazde važećih mišljenja zastrašujući.

PLAYBOY: Nedavno je Velika Britanija kao prva zemlja u povijesti izšla iz Europske unije. Smatrate li da je Unija uspješan projekt? Hrvatska je punopravna članica već gotovo sedam godina. Može li se reći da je članstvo u Uniji bilo korisno za Hrvatsku?

KULIĆ: Ne da nije bilo korisno, nego je bilo nerazumno ući u to članstvo. Europska unija se, kao uspješan projekt, iskazuje kao pogrešan projekt jer je to projekt moćnih. Projekt Europske zajednice na kojoj se počelo raditi 50-ih godina prošloga stoljeća potpuno je zasjenjen, isključen, a zamijenila ga je Unija, u koju se išlo bez suglasnosti naroda zemalja članica. To su dva različita koncepta.

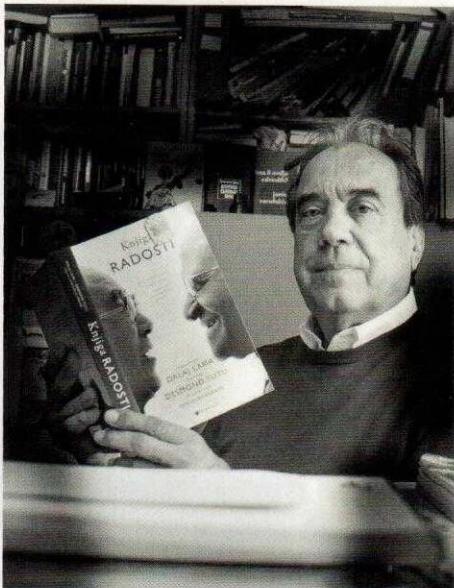
EU je projekt moćnih aristokracija, birokracija, znači političkih struktura. To nije bila volja naroda i zato taj projekt ne može biti uspješan, što sam ja predviđao još 1992., kada sam upozorio da će se europske političke birokracije razići – što se upravo i dogodilo s Velikom Britanijom.

Uvjeren sam da bi, da sad, danas, predsjednica Komisije ponudi mogućnost članicama EU-a da odluče hoće li ostati ili otići, dvije trećine njih već večeras izšlo, jer od Unije koristi ima samo Njemačka, i možda Nizozemska, Danska i Luksemburg.

Hrvatska nije smjela ući u to članstvo a da nije razumjela te mehanizme pod polugom diktata prava jačeg. Mi imamo poziciju *par excellence* da budemo, poput Švicarske, oaza izvan te prisilne tvorevine. Politička struktura Hrvatske htjela je sve probleme riješiti pomoću Europske unije, ali Unija neće nikada rješavati naše probleme. Mi ne možemo prihvati njihove korektive, jer nisu u skladu s našom opstojnošću.

Hrvatska je stvarnost prihvatile nametnuti koncept trgovачke orientacije uvoza svega da bi politička vlast ostvarila PDV i rješavala problem svojega vladanja. I zato Hrvatska svakoga dana gubi svaku mogućnost bilo kakvog uporišta u sebi i iz sebe. Mi smo na lažnoj, pogrešnoj orijentaciji, i ništa od svega toga nećemo imati. Političke tvorevine koje su nastale na tlu bivše Jugoslavije nisu razumjele da činom razdvajanja ulaze u još dublji ponor i da to rade protiv svoga naroda.

Uvlačenje velikih sila – SAD-a, Rusije i Turške – u njihove duboko poremećene međusobne odnose imat će duboke posljedice na naše buduće sukobe. Tako da, kada govorimo o budućnosti Europe, možemo samo govoriti o budućnosti drukčije Europe i drukčijeg civilizacijskog ustroja na tlu bivše Jugoslavije.

Na ovaj način hrvatski narod ne može opstatи, što znači da nam prijeti nestanak...

PLAYBOY: Više puta ste kazali da rast bruto domaćeg proizvoda nije odgovarajuće mjerilo uspješnosti nekog društva odnosno države. Čime bismo trebali mjeriti uspjeh neke zemlje? Kako da znamo jesmo li uspješni ili ne?

KULIĆ: To je sad pravo pitanje na koje neprekidno upozoravam takozvane ekonomiste; da bi kriteriji razvoja morali biti drugačiji. Rast BDP-a nije kriterij ničije uspješnosti, a ponajmanje političke učinkovitosti. Mogao bih sad nabrojiti barem 20-ak kriterija, a prvi je svakako kriterij puna zaposlenost, dakle, valorizacija i socijalizacija stanovništva kako bi se zaustavilo iseljavanje.

Drugi je kriterij stvaranje novih i dodanih vrijednosti. Treći je kriterij zdravstveno stanje nekog stanovništva. Mi nemamo vrijednosne orijentacije ni kao pojedinci niti kao društvo, a takvo društvo ne može imati ni vrijednosnu koncepciju. A to znači da nema ni društvene organizacije oko sustava vrijednosti – stvarnost odstupa od prirodnog prava.

PLAYBOY: Također ste vrlo kritično govorili o ovisnosti Hrvatske o prihodima od turizma. Možete li to obrazložiti?

KULIĆ: Turistička aktivnost nije gospodarska grana broj jedan. Turistička aktivnost

nije djelatnost – ona je fenomen koji se događa po prirodi sociokulturnih vrijednosti. Mi turistima smatramo samo one koji troše kašete piva, a ne i one koji troše za kulturu. Za nas nisu turisti oni koji ne troše. Mi nismo razumjeli fenomen od kojega bi htjeli i mogli živjeti. Imamo pogrešno razumijevanje.

Uzmimo, primjera radi, okolnosti u kojima sada živimo, kada se širi epidemija koronavirusa, kretanje ljudi prestaje, nitko ne dolazi, a mi zamjene za prihode od turizma – nemamo. Drugo, troškovi tog fenomena, na što upozoravam već 30 godina, četiri su puta veći od prihoda. Povrh toga, 69 posto prihoda od turizma je privatno, dok su troškovi društveni.

Moramo se urazumiti i shvatiti da ne možemo ni ekonomiju ni državu oslanjati na prihode od turizma, već da moramo dio prihoda od turizma ulagati u proizvodnju, tako da kad ne bude turizma imamo od čega živjeti.

Po ovim stopama turističkih posjeta, za 50 godina Jadran će ugroziti 50 do 60 milijuna ljudi. Jadransko more će biti septička jama.

PLAYBOY: Da bi se išta promijenilo, potrebno je djelovati na političke elite. U svijetu ste iznimno cijenjeni znanstvenik – dopiru li vaše riječi do naše vlade, do onih koji o takvim stvarima imaju moć odlučivati?

KULIĆ: Kad mi netko postavi takvo pitanje, kažem mu da loše misli o meni. Niti mogu, niti me zanima spuštati se u poziciju političkog mišljenja, jer ono je u usporedbi sa znanstvenim determinizmom, dakle, čistim znanjem, drugorazredno, utilitarno mišljenje. Ja djelejam javno. Napisao sam 30 knjiga i u njima je dostupno sve moje saznanje o našem civilizacijskom stanju.

Distancirao sam se davno od drugorazrednog mišljenja i djelovanja koje u sebe ne prima drugačije mišljenje.

PLAYBOY: Kad smo na temi vladajućih vidite li u hrvatskoj politici neku „treću snagu“ koja bi mogla prekinuti višedesetljetni duopol naizmjeničnog vladanja HDZ-a i SDP-a? Čini se da su dosad svi pokušaji politike „trećeg puta“ doživjeli neuspjeh.

KULIĆ: Tragično je ne znati da smo mi nekada imali 350 političkih organizacija na tri milijuna birača. Sad ih je aktivno 150. Taj problem nesrazmjera između broja političkih organizacija i onih koji hoće vlast ukazuje da je naš mentalni sklop, naša mentalna struktura – primitivna. Jer onaj koji hoće vlast, taj je mentalno oštećen, jer hoće vladati nad drugim ljudima i od toga dobro živjeti. To se u našoj političkoj strukturi prepoznaje. To je naša tragedija.

Upravljački kapacitet hrvatske stvarnosti svake je godine na sve nižoj razini bez obzira da li ga tvorio HDZ ili SDP, jer je to ista mentalna struktura.

PLAYBOY: Vi ste znanstvenik, istraživač u području filozofije, politike, ekonomije, prava i sociologije. Znanost je u užem smislu metoda prikupljanja znanja i ona je u pravilu neutralna prema ljudskim moralnim normama i vrijednostima. Otkud, po vašem mišljenju, dolazi moral? Postoji li apsolutni moral?

KULIĆ: Moral se u čovjeka ukorijenjuje. Mi od životinje pravimo čovjeka pomoću morala. Moral je ono što uređuje odnose među ljudima, a politika ono što određuje i uređuje odnose među silama. Zato politika nikad nije tražila moralne ljudi, niti su moralni ljudi išta mogli napraviti politici. Ne postoji apsolutni moral, ali moral nije ni relativna kategorija, kako mnogi tvrde. Moral je relativna kategorija samo za onoga tko za njime nema potrebe.

Također bih upozorio da ne smijemo izjednačavati moral i etiku. To su dvije različite paradigme. Moral i etika nemaju nikakve veze jedno s drugim, jer je etika kritika društva bez morala.

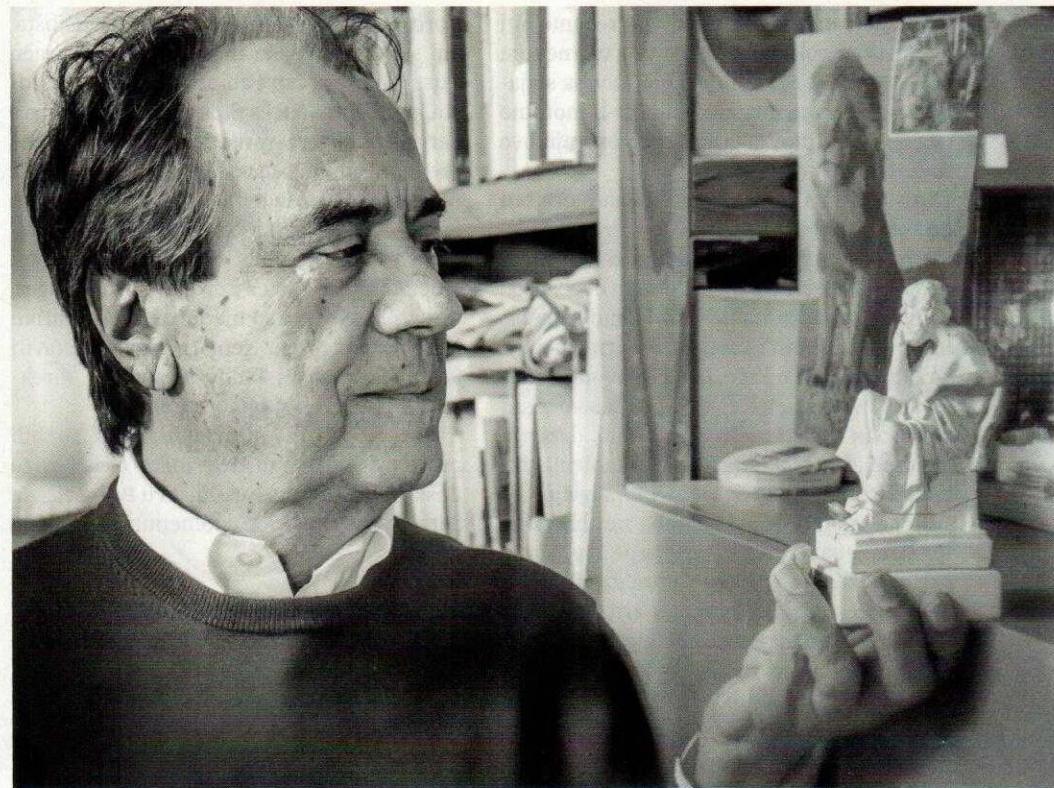
PLAYBOY: Svojim radovima kritizirate ovisnost suvremenih znanstvenika i znanstvenih institucija o evolucionizmu, sekularizmu i ateizmu. Na čemu temeljite svoje viđenje neovisne znanosti? Je li uopće moguća znanost neovisna o bilo kakvoj ideologiji?

KULIĆ: Moguća je, pod uvjetom da znanost priznajemo kao prvorazredno ljudsko mišljenje. Ona bi morala biti u opozitu spram kreacionizma i evolucionizma. S obzirom da nema ekonomske neovisnosti od kreacionizma i evolucionizma, znanstvenici su prešutno priznali najamni položaj, da to što 'ade - rade za novac, i to za ubogu nadnicu.

Prema tome, oni su problem, što su prislati na koruptivni um. Nije problem ni u evolucionizmu ni u kreacionizmu, nego je problem u moralnom stavu znanstvenika, jer je moral ono što određuje društvenu potrebu uporabe znanja u praksi života. Znači, problem je u moralnom stavu takozvanih znanstvenika, ako ga nemaju.

PLAYBOY: Zašto ste skeptični prema evolucionizmu i sekularizmu?

KULIĆ: Skeptičan sam i kritički raspoložen zbog toga što i jedno i drugo obmanjuje pojedinca i narod kao subjekt kulture. Narod nije ni masa ni puk, a ako ga takvim smatramo, time mu oduzimamo subjektnost kulture, postojanja, sposobnost i obvezu odlučivanja – znači, negiramo ga.

Ja nisam vjernik, nisam ateist, nisam ni agnostik. Mi jasne svijesti o Bogu nemamo – nemamo uvjerenja da postoji, nemamo saznatost i poznatost da postoji – nepovjerljivo je, a ja ne mogu prihvati nešto što nije povjerljivo, dokazivo i ostvarivo. Ali isto tako, ne želim prihvati niti determinizam evolucionizma, jer on nudi oblike nasilja kao oblike razvoja.

Kada sam se opredijelio da idem prakticirati čistu znanost, „neuprljanu od stvarnosti“, upitao sam se – što je društvena potreba upotrebe prirodnih, tehničkih, biotehničkih i biomedicinskih znanosti? Došao sam do spoznaje da su sve te znanosti umnogome pridonijele ojačavanju bioloških i neuroloških ograničenosti Homo sapiensa da brže osvaja i brže prisvaja prirodu. Drugim riječima, shvatio sam da je evolucionizam zloupotrijebio ta područja u znanosti, i da se ne radi ni o kakvoj evoluciji svijesti ljudske vrste, već o evoluciji sredstava za rat, za nasilje, od luka i strijele do atomskih projektila.

Ako je to ta promjena u funkciji ojačavanja psihologije lovca sakupljača, otvara se pitanje što je uopće smisao znanosti, ako devet desetina svih znanstvenika svijeta isključivo radi za vojne potrebe, za nasilje? Shvatio sam da je velika neoliberalna doktrina koja proizlazi iz geobiopolitičkog tipa razumijevanja opstanka i razvoja života u

funkciji razaranja, koja počiva na destruktivnoj antropologiji, na sukobu kao temeljnog principu evolucije, na nasilju spram života, a ne na razvoju života. To je velika prevara svijeta. Najveće je moje postignuće to što sam to razobličio. Sukob nije i ne može biti temeljni princip evolucije, i evolucionizam Homo sapiensa je oblik nasilja spram života i prirode. To je um bez razuma o posljedicama svojih djelatnosti prema prirodi i ekosustavu u cjelini.

Oblici nasilja ponuđeni su kao oblici razvoja i ne žele se mijenjati. U praksi te uprljane znanosti imamo destruktivnu antropologiju koja poučava nasilje, socijal-darvinizam, i konstruktivnu antropologiju, koju poučavaju rijetki umovi s razumom. Dakle, evolucionizam je po meni drugorazredno mišljenje, a vjersko je trećerazredno.

Prvorazredno bi trebalo biti to takozvano znanstveno, koje ja prakticiram kao čistu svijest.

PLAYBOY: Kako to da vas vaši uvidi ipak nisu učinili skeptičnim do te mjere da posve isključujete mogućnost Boga?

KULIĆ: Svaki istinski znanstvenik je skeptik – jer uvijek može biti drugačije, bolje mišljenje.

PLAYBOY: Filozof Peter Singer, simbol pokreta za zaštitu prava životinja poznat po svojim radovima o odnosu razuma i etike, tvrdio je da se „moralni krugovi“ bića za

koje smatramo da prema njima trebamo biti altruistični polako šire te da će s vremenom obuhvatiti i sve životinje. Koja su vaša stajališta prema pravima životinja? Je li moralno uzgajati životinje za prehranu i jesti njihovo meso?

KULIĆ: Odnos prema životnjama mora biti kao odnos prema živim bićima jer su životinje inteligentna bića. Životinje žive u ograničenoj slobodi ne zato što one to hoće, nego zato što im je to nametnuo Homo sapiens. Imati psa u stanu i kastrirati ga, tragično je. Držati životinje u kavezu, u neslobodi života, otvara pitanje nisu li zatvori za ljudsku vrstu isto jedan oblik kaveza gdje čovjek drugoga uklanja iz socijaliteta? Oduzimanjem slobode života, oduzimamo prirodu života.

U stanovima grada Zagreba zarobljeno je 110 tisuća pasa. Te životinje trpe tog Homo sapiensa čijem se nasilju spram drugih živih bića u prehrabrenom lancu života ne vidi kraja. To je tragično ne razumjeti. To bi trebalo učiti od osnovne škole.

PLAYBOY: Zauzimate se za „globalizaciju humanizma umjesto globalizacije nasilja”, za „ekocentrične” umjesto „antropocentričnih” vrijednosti, za „horizontalne” umjesto „vertikalnih” struktura civilizacije. Tim i sličnim idejama bavili su se kroz povijest razni filozofi i znanstvenici: možete li nam reći tko su bili vaši intelektualni uzori?

KULIĆ: U istraživanju istinitosti kao intersubjektivne vrijednosti i njene interpretacije i važnosti za međuljudske odnose, za čovječnost, imao sam mogućnost da te intelektualne uzore pamtim po onom što sam od njih naučio i preuzeo ono što me usmjeravalo u mom ljudskom nastojanju – čovječnosti.

To su ljudi s moralnim stavom, čije znanje određuje moral u smislu društvene potrebe. U vrijeme formuliranja karakternog temelja (od 16-20 godine) imao sam sreću da imam za učitelja profesora Mislava Hrdličku, te profesora Relju Valtrovića. U isto vrijeme imao sam sreću da za instruktore letenja imam pukovnika Mihaela Jelaka (Zagreb) i Krunu Klarića (Sinj). Nastavno tome, intelektualni uzori s Ekonomskog i drugih fakulteta u Zagrebu bili su profesori Vladimir Serdar, Vladimir Pertot, Jakov Sirotković, Dušan Čalić, Ivan Mecanović, Ivan Šiber, Dušan Bilandžić, Vladimir Stipetić, Eugen Pusić, Damir Barbarić, Branko Despot, Damir Barbarić.

Na Ekonomskom institutu imao sam stalne mentore u ljudskom i znanstvenom smislu – profesor Rikard Lang, profesor Drago Gorupić, profesor Mio Sekulić, profesor Dragomir Vojnić, profesor Marjan

Korošić i drugi. S ljubljanskog sveučilišta, čiji sam bio učenik, moram izdvojiti braču Rus, profesora Ivu Fabincu i profesora Trošta, profesora Janeza Stanovnika i političara Sergeja Krajgera (predsjednik Stabilizacijske komisije Jugoslavije kao prisilne uprave Jugoslavije). Iz Beograda, to su profesori Savo Obradović, Ljubiša Adamović, Milutin Ćirović, Radmila Stojanović, Marijan Hubeni te Leo Mates i profesor Ivo Franges, direktor Instituta za međunarodnu politiku i privrednu, i drugi. Nemam pravo izostaviti Srbu Todorovića i Tadiju Jovanovića, direktore Instituta za spoljnju trgovinu.

Na skopskome univerzitetu to su bili profesori Bogojev i Aleksandar Grličkov te Boško Gluščević sa sveučilišta u Podgorici. Iz Sarajeva ne mogu ne spomenuti pukovnika

ne želi surađivati? Nisu li takvi pokušaji osuđeni na neuspjeh?

KULIĆ: Suradnja mora biti temeljena na principu stanične biologije. Kao što stanice srca surađuju sa stanicama pluća ili vida, tako bi i ljudi morali surađivati. Ali, da bi surađivali – jer suradnja je dijalog živog sa živim – on mora biti učen tome, jer je to i njegova mogućnost opstanka. Prema tome, to se uči.

Znači: globalno obrazovanje na razini svijeta, globalni kurikulum s didaktikom i metodikom poučavanja o čovječnosti, izlaz je za ispravan odnos ljudske vrste spram života i prirode. To se obrazovanje mora temeljiti na dematerijalizaciji civilizacije i na afirmaciji filozofije dematerijalizacije, jer filozofija materijalizma traži rast svijeta stvari na račun života.

Ljudska vrsta ima pogrešnu vrijednosnu orientaciju, a da bi je promijenili, moramo drukčije učiti. Antropocentrizam antropocena traži transcendenciju svijesti prema ako ne biocentrizmu, a onda prema ekocentrizmu da bi opstao život na Zemlji.

PLAYBOY: Utjecajni izraelski povjesničar Yuval Harari u svojoj knjizi „Homo Deus“ oslikava moguću viziju budućnosti u kojoj zahvaljujući tehnologiji čovjek u potpunosti ovlađava prirodom, postiže vječni život i postaje „bog“, odnosno „Homo deus“. Kako vidite budućnost čovjeka u svjetlu novih tehnologija?

KULIĆ: Ljudskom je ponašanju nametnuta takozvana digitalna evolucija. Umjesto da se služi s novim tehnologijama, čovjeka nove tehnologije zloupotrebljavaju, stavljuju u funkciju nasilja radi ostvarivanja profita. Znači, imamo obratni proces.

Kao što evolucija nije evolucija nego devolucija, i to otvara pitanje nužnosti potrebe za promjenom našeg pristupa načinu proizvodnje života, jer ovaj koji prakticiramo je potpuno pogrešan i u sukobu s nama samima i sa zakonima prirode. Ekošk sustav posustaje pružati usluge životu jer ekonomija nasilja i tehnologije, izumi bez razuma, razaraju planet Zemlju.

Mi to uzimamo kao kriterij razvoja, ali nasilje ne može biti oblik razvoja. Tragično nerazumijevanje opstanka života na Zemlji.

PLAYBOY: Vaše ideje o dokidanju antropocentričnosti zvuče prilično radikalno i utopijiski, i teško je zamisliti da bi ikada većina čovječanstva pristala uz njih. Kako zamisljate svoje idealno društvo budućnosti? Postoje li u njemu države i politički sustavi? Tko njime upravlja? Platonovi filozofzi?

KULIĆ: Posljednjih 50-ak godina gajio sam

Upravljački kapacitet hrvatske stvarnosti svake je godine na sve nižoj razini bez obzira da li ga tvorio HDZ ili SDP, jer je to ista mentalna struktura

Nenada Karadeglje (načelnik Škole rezervnih oficira), od kojega sam dobro pojmio odgovornost s naslova naredbi koje imaju za posljedicu ljudske i materijalne žrtve u miru i ratu.

Posebno ističem i profesora Đuru Šušnjića (Zadar, Novi Sad), profesora filozofije koji je upotrebljavao desnu polutku mozga sa stvarnošću.

Od međunarodnih sugovornika i učitelja izdvajam profesora Martina Glena (Radford University) i profesora Meltznera, sociologa sa Sveučilišta u Münchenu, neke indijske filozofe pa i kineske, što bi me odvelo daleko u nabranjanje.

Uglavnom, ti su mi moralni ljudi dali mogućnost kulture kojom garantiram svoje ponašanje drugdje u svijetu, pa i društvenu potrebu uporabe znanja iz moralne svijesti.

PLAYBOY: Jedna od temeljnih ideja vašeg filozofskog modela je suradnja umjesto sukoba. Pretpostavljam da su za suradnju potrebne dvije strane. Kako nagovoriti, odnosno natjerati na suradnju nekoga tko

očekivanja da će svijetom upravljati planetarno zreli ljudi. Međutim, tog planetarnog sazrijevanja ljudske vrste nema. Idealno društvo budućnosti moguće je samo učenjem, uređivanjem morala i „otimanjem“ čovjeka od životinje.

Moramo znati da školovanje ne može isključiti moralnost, ali kapitalizam zanima samo školovanje bez morala. Teološko obrazovanje zagovara moralnost u učenju, kreationizam ili ateizam isključuju moral iz obrazovanja; kapitalizam ne zanima ničiji moral – kapitalizam nije ni moralno, a ni nemoralno društvo, to je amoralno društvo. On traži školovanje profita radi.

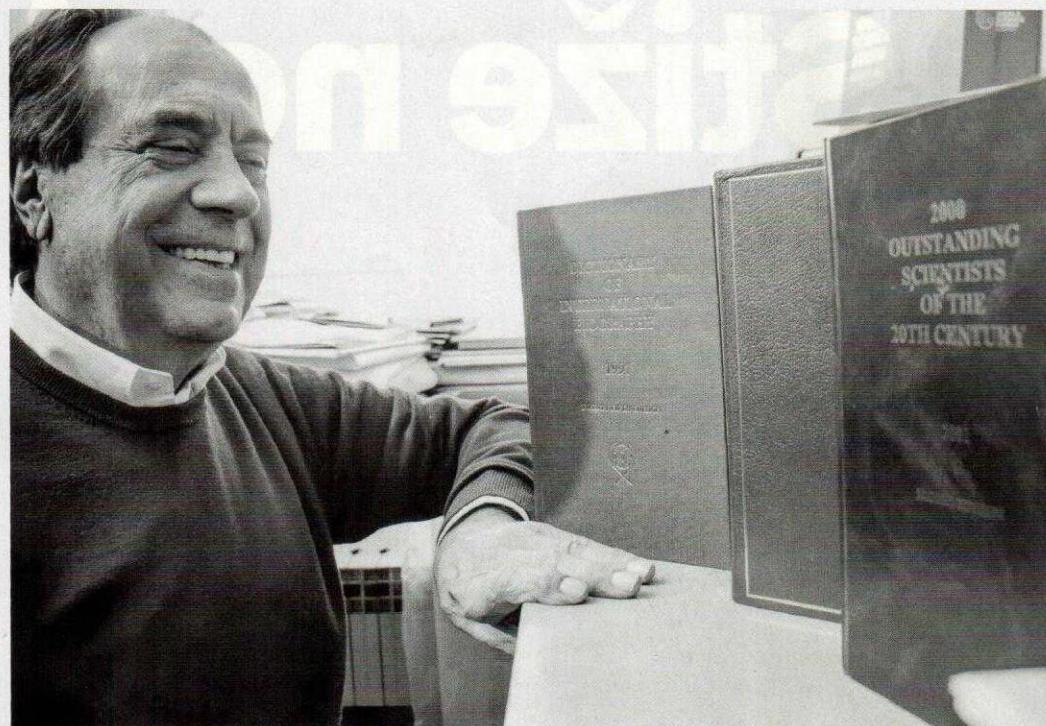
Taj problem obrazovanja i školovanja odnosi se i na kulturu, koja je proces oblikovanja ponašanja pojedinca spram života i spram prirode. Kultura nije izvedbeno-zabavni projekt, kultura je vrlo ozbiljna stvar. Ona je više i od obrazovanja i od znanosti i od struke. Mi živimo i tavorimo na vrlo niskoj razini kulture i u mentalnom sklopu koji pripada 16., 15., ili čak 14. stoljeću. Prema tome, naše su okolnosti zakonite našem mentalnom stanju – nerazumijevaju života.

Nismo razumjeli uvjete supridanosti bitka. Ne razumijemo posljedice svojega ponašanja jer nam je razumijevanje na niskoj razini. A narod ne može ići iza znanja, nego ispred. Međutim, mi živimo u uvjetima totalnog nerazumijevanja života i razvoja života na zemlji. Obrazovanje uključuje moralnost i preferira transdisciplinarnost, a školovanje isključuje moralnost i preferira disciplinarnost. Disciplinarna znanja više nisu pozvana da išta prosuđuju u svjetskoj, europskoj i hrvatskoj stvarnosti.

Prema tome, svijet treba krenuti od globalnog obrazovanja, ali ono može biti samo soluga globalnog sagledavanja opstanka i azvoja života.

PLAYBOY: Klimatske su promjene uz globalno zagrijavanje možda i najopasnija aktualna globalna kriza. Za njezino ublažavanje predlaže se uvođenje obnovljivih izvora energije, ugljično neutralnog kružnog gospodarstva, stopostotnog recikliranja ... Može li razvoj novih tehnologija biti odgovor na ekološku krizu?

KULIĆ: U prehrambenom lancu života, Homo sapiens je na Zemlju došao zadnji. Prisutan je tu 0,15 posto vremena otako postoji život na Zemlji. Njegova vrsta broji 0,5 posto u odnosu na 8,5 milijuna vrsta drugih živih bića. A tih 0,5 posto za 0,15 posto vremena dovelo je u pitanje život na Zemlji.

Neprekidno upozoravam da ništa ne mijenja ako biramo drukčije izvore energije, jer oni nisu ništa drugo nego potpora produktivnim snagama rada za višom stopom rasta. A viša stopa rasta podrazumijeva jači sukob s prirodom i sa životom. Nama bi trebala još barem tri planeta Zemlje da nastavimo s proizvodnjom svijeta stvari profita radi.

Prema tome, ono što nama treba je bitna promjena koja podrazumijeva zamjenu filozofije materijalizma filozofijom dematerijalizacije civilizacije, jer je život ispred svijeta stvari a ne stvari ispred života, a ta promjena mora biti globalna.

PLAYBOY: Pitam se je li glupo postaviti pitanje biste li se opisali kao optimista ili kao pesimista...

KULIĆ: Moj mozak ne funkcioniра na taj način. U znanosti ne može biti pesimizma ili optimizma; mi moramo znati što jest; misliti s desnom polutkom mozga, jer na lijeva polutka mozga vodi pogrešno, lagodno. Nastojao sam izbjegavati pesimiste, još više optimiste, jer to nisu pojmovi pa ni mišljenja relevantna za znanost.

PLAYBOY: Javno djelujete već više od pet desetljeća i imate iznimno bogatu profesionalnu biografiju. Na kraju, što smatrate svojim najvećim profesionalnim uspjehom?

KULIĆ: Svojim najvećim uspjehom, ako se to uopće može smatrati uspjehom, smatram to što sam razumio supridanost bitka. Zahtjev

za promjenom mišljenja u skladu s ponašanjem i djelovanjem. Također i to što sam ušao u International Dictionary, to što sam primio sva svjetska priznanja od Oxforda i Cambridgea, to što mi je dodijeljen status Ambassadora hrvatskog naroda u javnoj diplomaciji. Što sam osoba koju svijet poima kao izaslanika hrvatskog naroda. Ništa većeg iznad toga nema.

Gotovo sve moje knjige su našle mjesta u knjižnicama širom svijeta, ne očekujući reinkarnaciju sebe.

Isto tako uspio sam da zakone fizike iz avijacije prenesem u polje društvenih znanosti. Saznao sam da je lako uzletiti u nebo, koristeći pogonsku silu, ali isto tako naučio sam od mojih instruktora da je još teže sletjeti. U kontekstu društvenih znanosti poučavao sam da se lako zadužiti, ali da je teško platiti dug. Dugovi se ne vraćaju, dugovi se plaćaju.

Nastojao sam misliti kao sintezolog jer sam saznao da je sinteza novo znanje u kretanju, a ne analize. Nastojao sam povezivati znanja svojih intelektualnih uzora u smislu kvalitete povezanosti. Isto tako, poučavao sam da inteligentna bića i kralježnaci svoj život i svoju reprodukciju ostvaruju samokretanjem pomoći moći iz sebe po sebi jer na tuđoj moći nema opstanka.

Svijet živi na dug, na samoprevare, jer je na tuđoj moći nemoguće opstati ma što god o tome dužnici svijeta danas mislili... ☺